

RÄTT ATT JOBBA LÄNGRE

Kristdemokratiska reformer för fler äldre i arbetslivet

Reformer för fler äldre i arbetslivet

Arbetstagare ska ha rätt att arbeta längre om de kan och vill

- Höjd LAS-ålder till 75 år i två steg: först till 72 år, efter utvärdering till 75 år
- Rätt att trappa ner till 50 procent från 69 år
- Höjt jobbskatteavdrag från 69 år: upp till 925 kr mer per månad

Arbetsgivare ska ha goda möjligheter att ta tillvara äldres kompetens

- Rätt att trappa ner den anställdes tjänstgöringsgrad till 50 procent och justera arbetsuppgifter efter att medarbetaren fyllt 69 år
- Inga arbetsgivaravgifter för medarbetare över 69 år

Ett pensionssystem som stödjer ett längre arbetsliv och möjliggör successiv pensionering

- Tjänstepensionens utbetalningar bör alltid påbörjas först när den enskilde begär det
- Inför möjlighet att pausa och dra ner på utbetalning av tjänstepension
- Utred förslag om att garantipensionen höjs vid uppskjutet uttag

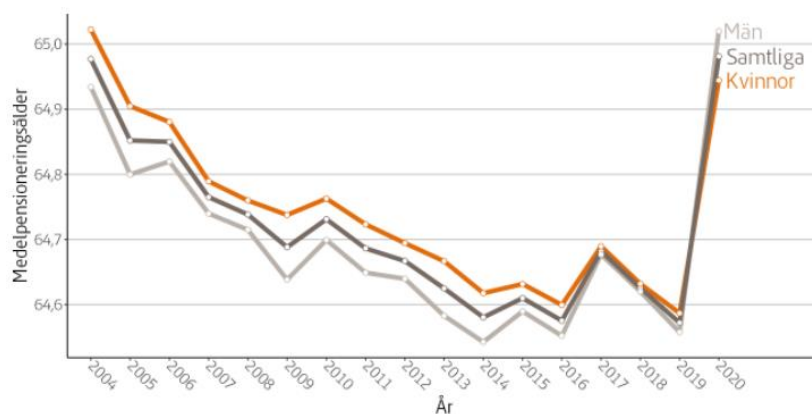
Fler bör få möjlighet att arbeta längre

I Sverige är det – inom vissa ramar – upp till den enskilde att bestämma när det är dags att sluta arbeta, det finns alltså ingen fast pensionsålder. Dock finns det starka normer hos befolkningen, attityder hos arbetsgivare och regler som påverkar när pensioneringen sker.

Historiskt har kollektivavtal och lagstiftning varit utformade på ett sätt som gjort att de flesta arbetstagare rutinmässigt förlorat sina jobb när de fyllt 65 år. Denna ordning luckrades upp något 2001 när LAS-åldern höjdes till 67 år. Efter en överenskommelse i Pensionsgruppen togs nästa steg den 1 januari 2020 när åldersgränsen i LAS höjdes till 68 år, och den 1 januari 2023 ska den höjas ytterligare till 69 år.

Höjningarna av LAS-åldern har inneburit en uppluckring av den tidigare pensionsåldern och har bidragit till att förändra vår uppfattning om när och hur utträdet från arbetsmarknaden kan fungera. Detta syns tydligt i diagram 1: under 2020 ökade medelpensioneringsåldern som ett resultat av höjda åldersgränser för uttag av allmän pension från 61 till 62 år och för LAS-åldern från 67 till 68 år, och är nu tillbaka på 2004 års nivå efter att ha sjunkit under de senaste femton åren.¹

Diagram 1: Medelpensioneringsåldern i Sverige, utveckling över tid

Källa: Pensionsmyndigheten

Både andelen seniorer som börjar ta ut sin allmänna pension tidigt och andelen som senarelägger pensionsuttaget har ökat. Dubbelt så många av de födda 1951 jämfört med de födda 1938 började ta ut allmän pension vid 66 års ålder eller senare. En större ökning har dock skett av andelen som tar ut sin pension tidigt, när de är 61-63 år. Cirka tre gånger så många av de som är födda 1953 tar ut pension tidigt jämfört med födda 1938.²

Allt fler seniorer vill arbeta längre. Andelen som planerar att gå i pension före 65 års ålder har minskat och ju närmre pensioneringen de tillfrågade är, desto längre uppger de att de vill jobba.³ Samtidigt finns många som haft slitsamma yrken och där hälsan inte tillåter ett längre arbetsliv. Möjligheten till flexibla och individuella lösningar är därför viktig.

Begreppet ”jobbonärer” fångar upp de personer som är pensionärer men som väljer att fortsätta att jobba i yrkeslivet. Tjänstepensionsföretaget Alecta har visat att var tredje 68-åring, var femte 73-åring

¹ Granseth, E., Linnér, H., Wikman, P (2021). *Pensionsåldrar och arbetslivets längd – Svar på regleringsbrevsuppdrag 2021*. Pensionsmyndigheten.

² SOU 2020:69. *Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre*.

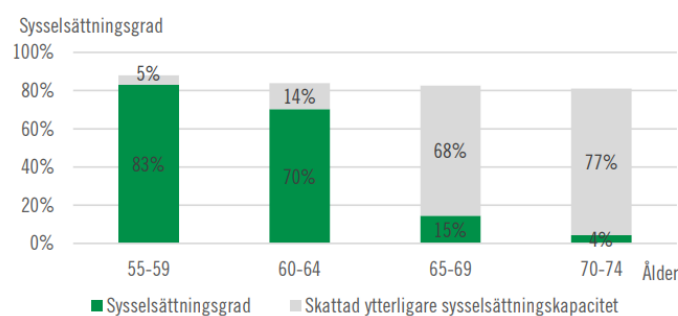
³ *ibid*

samt var tionde 79-åring fortfarande har inkomst av arbete. I nuläget har cirka 350.000 pensionärer valt att fortsätta arbeta – skälet är ökad livslängd och lust att arbeta.⁴

Överlag har seniorer idag bättre hälsa, bättre arbetsmiljö och högre utbildning än någonsin tidigare. Andelen män i åldersgruppen 55–64 år som uppger ett gott hälsotillstånd har till exempel ökat från 60 till 75 procent mellan åren 1980 och 2014. Slående är att skillnaden mellan upplevt hälsotillstånd hos gruppen 55–64 år inte skiljer sig nämnvärt från gruppen 65–74 år, vars hälsotillstånd generellt är gott. Trots detta är deltagandet i arbetskraften i åldersgruppen 65–69 år fortfarande enbart runt 25 procent för männen och 20 procent för kvinnorna.⁵

Det är alltså inte hälsan som förklarar den kraftiga sysselsättningsminskningen som sker efter 64 års ålder. Det går därför att slå fast att det finns en betydande potential för att fler seniorer som vill och kan ska kunna arbeta längre – den potentiella sysselsättningsnivån i åldersgruppen 65–69 har uppskattats till över 80 procent.⁶ Även om denna siffra skulle vara överskattad, kan konstateras att det finns en stor outnyttjad sysselsättningspotential hos seniorer. Bland äldre kvinnor syns samma mönster gällande nuvarande och potentiell sysselsättningsgrad som för äldre män.

Diagram 2: Andel sysselsatta män och ytterligare sysselsättningskapacitet i olika åldersgrupper

Källa: Delegationen för senior arbetskraft, S 2018:10

Internationell forskning visar att de viktigaste drivkrafterna till att senarelägga pensioneringen är ekonomiska incitament och viljan att upprätthålla dagliga rutiner. God hälsa och flexibla arbetsupplägg nämns ofta som viktiga förutsättningar för att vilja förlänga arbetslivet. Dessutom har känslan av mening i livet visat sig vara en drivkraft – en känsla av att delta och bidra i samhället.⁷

Utöver den enskildes möjlighet och frihet att själv bestämma över när och i vilken takt övergången från arbete till pension ska ske, är det centralt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv att fler arbetar längre. För att Sverige ska klara av att möta den demografiska utmaningen med en stigande andel äldre finns behov av att den aktiva tiden på arbetsmarknaden förlängs generellt. Dessutom är ett längre arbetsliv viktigt för att fylla ett ökat behov av kompetent arbetskraft i allmänhet, och inom vård- och äldreomsorg i synnerhet.

Politiken kan och bör göra betydande insatser för att skapa både bättre förutsättningar och starkare drivkrafter för att få äldre att stanna kvar längre i arbetslivet. Fler äldre på arbetsmarknaden motverkar också stereotypa bilder kring äldre som jobbar där de anklagas för att inte vara anpassningsbara eller mottagliga för kunskap. I själva verket innebär ett reducerat deltagande av äldre på arbetsmarknaden

⁴ Seniorens (2020) *Allt fler jobbar till 80*, 2020-12-10

⁵ Laun, L., & Palme, M. (2019). *Kan seniorer arbeta längre?* Delegationen för senior arbetskraft (Rapport nr 1).

⁶ ibid

⁷ Sewdas, R., de Wind, A., van der Zwaan, L.G. et al. (2017). *Why older workers work beyond the retirement age: a qualitative study*. BMC Public Health 17, 672.

ett stort tapp i kompetens för en rad viktiga yrkesroller. Forskningen har dock visat att det inte finns något tydligt samband mellan antalet äldre på arbetsmarknaden och hur lätt ungdomar får jobb.⁸ Jämförelser mellan både OECD-länder och amerikanska delstater visar snarare att med en hög sysselsättningsgrad bland äldre följer också en hög sysselsättningsgrad bland yngre. Samtidigt som behovet av att behålla äldre arbetskraft är stort, har den socialdemokratiska regeringen under de senaste åren agerat för att fler ska sluta arbeta tidigare. De har bland annat infört en ny form av förtidspension för personer som är 60+, vilket riskerar att leda till en återgång till ett system där personer som vill och kan komma tillbaka till arbete efter sjukdom inte får de insatser de behöver och inte prövas mot jobb de skulle kunna klara av, utan i stället får sjukersättning och hamnar i utanförskap.

Regeringen har dessutom underskattat kostnaderna för samhället som uppstår med denna reform. Finanspolitiska rådet har nyligen varnat för den betydande belastning som denna och andra reformer som riskerar bidra till tidigare utträdesålder från arbetsmarknaden kan komma att få på utvecklingen av de offentliga finanserna på sikt. I ett scenario där utträdesåldern ökar långsammare än i tidigare antaganden – i snitt en skillnad på 0,5 år under tiden 2025–2045 – visar de på en minskad sysselsättning med ca 0,8 procent, motsvarande ca 70 000 personer, till 2045. Som följd blir BNP-tillväxten svagare och skatteintäkterna mindre. Det leder till att det finansiella sparandet försämras med 0,7 procentenheter av BNP till 2045 och att Maastrichtskulden ökar med ca 5 procentenheter av BNP – motsvarande omkring 250 miljarder kronor i dagens penningvärde.⁹

Diagram 3: Finansiellt sparande, effekter av en långsammare ökning av utträdesåldern

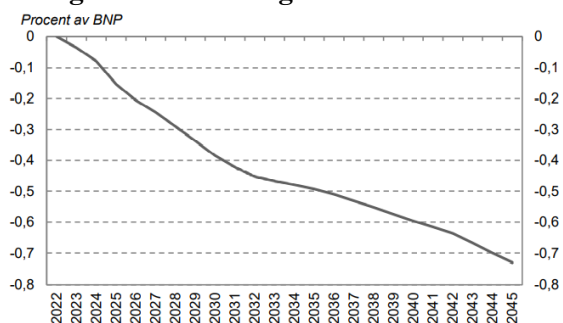
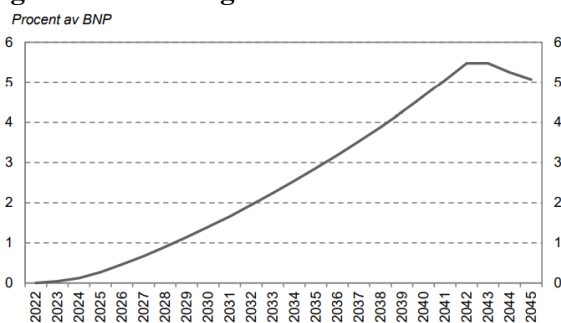

Diagram 4: Maastrichtskuld, effekter av en långsammare ökning av utträdesåldern

Källa: Finanspolitiska rådet, 2022

Kristdemokraternas förslag

- Kristdemokraternas ambition är att förlänga rätten att arbeta till 75 års ålder. I ett första steg bör rätten sträcka sig till 72 år. Efter en utvärdering, givet att denna inte visar starka skäl emot, bör rätten förlängas till 75 år. Samtidigt utökas flexibiliteten genom ömsesidig rätt att efter 69 år minska tjänstgöringsgraden ned till 50 procent, och utökad möjlighet för arbetsgivaren att justera arbetsuppgifterna.

Kristdemokraterna vill minska hindren för de arbetstagare som kan och vill arbeta längre. Vi vill därför se en förlängning av rätten att arbeta till 75 års ålder genom en kraftig höjning av LAS-åldern. Vid 75 års ålder ska samma regler tillämpas som nuvarande regler efter uppnådd LAS-ålder (68 idag), dvs att en arbetsgivare får möjlighet att avsluta anställningen med en månads varsel. Reformen bör dock genomföras i två steg. I ett första steg utökas LAS-åldern till 72 år och därefter bör en utvärdering ske. Om reformen visar sig ha god effekt bör ett andra steg tas och LAS-åldern höjas till 75 år. En höjd LAS-ålder ökar möjligheten – men ställer samtidigt inte krav på – att arbeta längre. De som inte vill arbeta längre, eller som saknar arbetsförmåga, ska alltså kunna gå i pension tidigare. Det ska vara den enskildes arbetsförmåga och arbetslust, inte åldern, som avgör utträdet från arbetsmarknaden.

⁸ SNS. (2015b). *Ungdomsarbetslösheten går inte att pensionera bort*. (Seniordelegationen s.95)

⁹ Finanspolitiska rådet. (2022). *Svensk finanspolitik 2022*.

Arbetslivet uppfattas också idag av många seniorer få ett alltför abrupt avslut, där såväl rutiner, sociala sammanhang och det meningsfulla som arbetet medför försvinner snabbt. Därför finns det också skäl att göra övergången till pension stegvis och flexibel. En sådan möjlighet skulle också göra att fler väljer att arbeta längre, när man inte behöver välja mellan heltidsanställning och heltidspensionering. Från 69 års ålder bör det därför vara möjligt för en anställd att välja tjänstgöringsgrad, ned till 50 procent, på liknande sätt som småbarnsföräldrar idag har rätt att gå ner till 80 procents arbetstid.

Vid ett förlängt arbetsliv blir det också naturligt att en arbetstagares arbetsuppgifter kan komma att variera mer än tidigare. Som ett led i att stärka arbetsgivarnas omställningsarbete bör de ges större möjlighet att justera arbetsuppgifter vid ett förlängt arbetsliv. Vid en höjning av LAS-åldern bör därför arbetsgivare ges möjlighet att vid 69 års ålder justera en arbetstagares arbetsuppgifter och även ha rätt att, från arbetsgivarens sida, vid behov minska arbetsgraden till 50 procent. Dessa förändringar innebär en ökad handlingsfrihet för arbetsgivaren i jämförelse med nuvarande ordning.

En förlängd rätt att arbeta på detta sätt innebär att seniorers möjlighet till ett stegvis utträde från arbetsmarknaden stärks kraftigt. Inte minst kommer en justering av LAS-åldern ytterligare medverka till att förändra de informella och formella normer som alltjämt "nudgar" arbetsgivare och arbetstagare mot ett utträde från arbetsmarknaden tidigare än vad som vore önskvärt, för båda parter¹⁰. Att allt fler arbetar allt längre kommer dessutom driva fram mer aktivt arbetsmiljö- och omställningsarbete hos arbetsgivarna.

Värt att notera är att det i många länder saknas en motsvarande LAS-ålder. I Storbritannien avskaffades exempelvis den standardiserade pensionsgränsen, 65 år, 2011. En utvärderande studie konstaterade att avskaffandet av den standardiserade pensionsåldern har uppnått de politiska målen, dvs fler seniorer över 65 år är sysselsatta än tidigare, ekonomi har stärkts för de som förlänger arbetslivet, fler arbetstagare räknar med att gå i pension senare än innan avskaffandet och sysselsättningen har ökat, om än i begränsad omfattning.¹¹ Även arbetsgivarna konstaterades vara generellt sett positiva till att seniora arbetstagare förlänger arbetslivet och fortsätter bidra på arbetsplatsen.

Att förlänga rätten till arbete sänder en viktig signal till de som vill och kan arbeta längre. Det är bra för seniorer, det är bra för behovet av kompetensförsörjning hos arbetsgivare, det är bra för svensk ekonomi.

- Inga arbetsgivaravgifter för arbetstagare över 69 år.

Kristdemokraterna har länge arbetat för sänkt skatt på att anställa äldre arbetskraft. Två gånger har vi sett till att den särskilda löneskatt som socialdemokratiska regeringar infört på att anställa äldre tagits bort, senast i budgeten för 2019. Idag betalar arbetsgivare endast ålderspensionsavgift för anställda över 65 år, det vill säga arbetsgivaravgifterna är nedsatta från 31,42 procent till 10,21 procent för äldre arbetskraft. För de som är födda 1937 eller tidigare (idag 85 år gamla) betalas inte heller ålderspensionsavgift eftersom dessa personer inte är inkluderade i det reformerade pensionssystemet. För att skapa ekonomiska incitament för arbetsgivare att behålla äldre medarbetare föreslår Kristdemokraterna att åldersgränsen för när arbetsgivaravgifterna, inklusive ålderspensionsavgift, sätts ner till noll bör sänkas till 69 år. För anställda mellan 69-85 år innebär detta att staten kompenserar arbetsgivarna för den avgift om 10,21 procent av lönen som måste betalas in till ålderspensionssystemet. Det kan exempelvis ske genom en kreditering på dessa företags- och organisationers skattekonton. Förslaget innebär en offentligfinansiell kostnad på cirka 1,5 miljarder kronor.

¹⁰ Nudging är ett verktyg för att ändra människors beteenden genom att med en liten knuff i rätt riktning göra det enklare att göra vissa val.

¹¹ Department for Business, Energy & Industrial Strategy. (September 2018). *Removal of the Default Retirement Age – Post-Implementation Review*.

Genom detta förslag får arbetsgivare också ekonomisk kompensation för den grupp som ges rätt att arbeta kvar genom förslaget om höjd LAS-ålder.

- Förstärkt jobbskatteavdrag från 69 års ålder.

Idag ges ett förhöjt grundavdrag och ett förstärkt jobbskatteavdrag från det att man fyller 65 år. Reformen har gett bra effekter på arbetsutbudet och senarelägger den faktiska pensionsåldern. Effekten blir dock sannolikt avtagande med stigande ålder, varför skattesänkningen behöver förstärkas i ytterligare ett steg. Kristdemokraterna vill skapa ytterligare incitament för fler äldre att jobba och föreslår därför att det förhöjda jobbskatteavdraget höjs från 69 års ålder med 37 procent. Det innebär att en arbetande 69-åring får upp till 925 kr per månad ytterligare efter skatt. Reformen innebär ett intäktsbortfall på ca 1 miljard kronor per år.

Ett pensionssystem där arbete lönar sig

Ett samhälle där alla kan åldras i trygghet och värdighet är ett angeläget mål för Kristdemokraterna, och vi anser att pensionärernas ekonomi måste prioriteras. Kristdemokraterna värnar dagens pensionssystem och de principer som ligger till grund för systemet: att arbete ska löna sig, att det ska vara möjligt att höja sin pension genom sparande och arbete, och att pensionen ska räcka till för att trygga livet som pensionär utan risk för fattigdom. För Kristdemokraterna är det särskilt angeläget att förbättra för de pensionärer som har de minsta ekonomiska marginalerna.

Kristdemokraterna har under lång tid agerat för att stärka pensionärernas ekonomi. Vi har sänkt skatten för pensionärer fem gånger i regeringsställning, och två gånger genom att få igenom våra förslag till statsbudget i opposition. Kristdemokraterna har också flera gånger drivit igenom höjningar av bostadstillägg för pensionärer (BTP) som är ett träffsäkert verktyg för att nå de pensionärer som har allra sämst ekonomi och drivit på inom pensionsgruppen för förbättringar av grundskyddet (garantipension och bostadstillägg).

Kristdemokraternas förslag

- Stärkt ekonomi för alla pensionärer.

Kristdemokraterna har nyligen, tillsammans med andra partier, lagt fram ett förslag till utskottsinitiativ i finansutskottet med förslag om ändringar i statens budget, innehållandes den största förstärkningen av pensionssystemet sedan 90-talet. Förslaget förstärker ekonomin för alla Sveriges 2,3 miljoner pensionärer, men mest för de med de minsta ekonomiska marginalerna. Reformen innehåller höjd garantipension och höjt konsumtionsstöd i bostadstillägget (BTP) för de med låga pensioner. Samtidigt föreslås en bred skattesänkning för pensionärer och införandet av en ”gas” – en utdelning av överskotten i pensionssystemet till pensionärerna och de framtida pensionärerna.

Tyvär har riksdagen nu tagit ställning mot detta paket. De hade inneburit att en ensamstående garantipensionär, och även en genomsnittlig kvinna som är ensamstående pensionär, fått nästan 1000 kr mer i månaden, efter skatt. Samtidigt hade principen att det ska löna sig att arbeta kunnat upprätthållas på ett bättre sätt än i det förslag som nu röstats igenom. Trots ett stort behov av att förlänga arbetslivet, går vänsterpartierna fortsatt fram med förslag som skapar motsatta incitament, och som försvagar arbetslinjen i pensionssystemet, även om de skadliga effekterna av det ursprungliga förslaget – garantitillägget – till slut kunde undvikas.

- Tjänstepension bör inte automatiskt betalas ut vid 65 års ålder, utan utbetalningar påbörjas när den enskilde begär det.

Tjänstepensionen får en allt större betydelse för den slutgiltiga pensionen. Det gör också att reglerna som omgärdar tjänstepensionen kan få större genomslag på blivande pensionärers val att gå i pension eller att fortsätta jobba.

Idag sker i regel en automatisk utbetalningsstart av tjänstepensionen när personen fyller 65 år. Det finns dock vissa avtal som har en senare åldersgräns och där utbetalningen inte sker med automatik, men för de flesta gäller inte detta. En automatisk start vid tidig pensionsålder riskerar att hämma

senareläggandet av pensioneringen, vilket får konsekvensen att pensionen blir lägre över den förväntade livstiden. I och med att en senareläggning av pensioneringen kommer vara central för att få en rimlig pension, samt att andelen som delvis pensionerar sig genom att deltidsarbeta ökat mycket, får den automatiska utbetalningen både effekt på bruttopensionen samt nettopensionen för den del pensionärer som får inkomster över skiktgränsen för den statliga inkomstskatten.

Kristdemokraterna anser att förfaranden där det sker automatisk utbetalning bör ändras så att det krävs ett aktivt val från den enskilde att påbörja utbetalningen. Därmed kan varje enskild person anpassa utbetalningsstarten till sin egen situation och incitamenten att arbeta vidare ökar.

- Möjlighet att pausa utbetalning av tjänstepension.

Kristdemokraterna föreslår sedan tidigare en möjlighet att pausa utbetalning av tjänstepension, något som idag bara är möjligt för allmän pension. Idag är reglerna sådana att en pensionär kan välja att ta ut sin tjänstepension på 5, 10, 15 eller 20 år eller ett livsvarigt uttag. När denna utbetalning av tjänstepensionen påbörjats kan utbetalningen inte pausas. Det riskerar att ha en hämmande effekt på äldres arbetsutbud och vilja att tillfälligt, eller sporadiskt, återgå i arbete. Kristdemokraterna anser därför att det bör göras möjligt att pausa tjänstepensionen, så att den hanteras mer likt den allmänna pensionen.

- Ändra 5-årsregeln inom tjänstepensionsutbetalningen

I dag finns det skatteregler som begränsar möjligheterna till flexibla lösningar när det gäller att kombinera arbete och pension. När en utbetalning av tjänstepensionen påbörjats måste pensionen under de första fem utbetalningsåren vara samma eller av stigande belopp. Detta innebär bl.a. att ett uppehåll i utbetalningen inte kan göras under de första fem åren. I praktiken kan det innebära att pensionärer under den period där de har störst sannolikhet att vilja träda tillbaka i arbete, helt eller delvis, hämmas från att göra det valet. Kristdemokraterna anser därför att denna skatteregel bör ändras så att utbetalningen av tjänstepensionen kan ändras under de första fem åren.

- Utred förslag om att garantipensionen höjs vid uppskjutet uttag.

Det lönar sig mycket dåligt för pensionärer med låga inkomster att fortsätta arbeta efter pensionsåldern. Enligt utredningen Åtgärder för ett längre arbetsliv innebär reglerna för garantipension och bostadstillägg att en person med låga inkomster inte har någon reell möjlighet att förbättra sin ekonomiska situation som pensionär genom eget arbete.¹² Anledningen är att de sammantagna margineffekterna för de som är beroende av garantipension och bostadstillägg är närmare 100 procent. Att arbeta ett år till kan därmed innebära att pensionen inte ökar alls, och i vissa fall minska till följd av inkomstpensionstillägget. Garantipensionens storlek förändras inte heller av att någon skjuter upp uttaget ett år. Det här hämmar arbetslinjen och innebär en orättvisa i form av att eget arbete inte lönar sig.

I det långa perspektivet är det särskilt viktigt att de pensionärer som har lägst inkomster får en reell ekonomisk förstärkning av att senarelägga sin pensionering och därmed få upp sin inkomstrelaterade pension. Kristdemokraterna anser därför att det bör utredas hur garantipensionen, eller den totala inkomsten, för någon med grundskyddet kan höjas av att de skjuter upp uttaget och pensioneringen.

¹² SOU 2013:25. Åtgärder för ett längre arbetsliv.